

БІЛА КНИГА 2008

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ

УКРАЇНИ

КИЇВ • 2009

Авторський колектив

О. Ф. Бєлов, заслужений діяч науки і техніки України,
лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки
(керівник авторського колективу)

Д. Г. Анікін

О. С. Власюк, доктор економічних наук,
заслужений діяч науки і техніки України

В. В. Кондратюк, кандидат економічних наук

О. В. Литвиненко, доктор політичних наук

О. Ф. Нетудихата

М. М. Остапенко, заслужений журналіст України

В. Г. Пилипчук, доктор юридичних наук,
заслужений діяч науки і техніки України

Р. Л. Чорний, кандидат юридичних наук

С. В. Шевченко, заслужений журналіст України

Видано відповідно до Закону України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» та Концепції реформування Служби безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 20.03.2008 № 249.

Біла книга 2008. Служба безпеки України. – К.: Інститут оперативної діяльності та державної безпеки, 2009. – 80 с.

ISBN 978-966-8916-13-7

Висвітлюються актуальні питання реформування Служби безпеки України, пріоритетні напрями її діяльності, міжнародного співробітництва, взаємодії із засобами масової інформації та зв'язків з громадськістю, відродження національної пам'яті.

Для інформування експертів, науковців, широкої громадськості.

© Служба безпеки України, 2009

ISBN 978-966-8916-13-7

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ	5
СЛУЖБА БЕЗПЕКИ НА ЗАХИСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ	7
РОЗДІЛ I	
РЕФОРМУВАННЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВОЇ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	13
РОЗДІЛ II	
МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	32
РОЗДІЛ III	
ВЗАЄМОДІЯ ЗІ ЗМІ ТА ЗВ'ЯЗКИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ	43
РОЗДІЛ IV	
ВІДРОДЖЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ	61

Президент України забезпечує державну незалежність, національну безпеку і правонаступництво держави.

Стаття 106 Конституції України

ВСТУПНЕ СЛОВО ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Сьогодні перед Україною, як і перед усім світом постали нові небезпечні загрози.

Зазначу кілька найбільш чутливих для нашої країни викликів. Це глобальна фінансова та економічна криза, значні проблеми енергетичної безпеки, про які недвозначно нагадала січнева криза з поставками і транзитом газу, відчутний дефіцит безпеки і стабільності в нашому регіоні, який, зокрема, проявився у нещодавньому збройному конфлікті на Кавказі, активізація тероризму і морського піратства.

У цьому контексті роль інститутів національного сектору безпеки загалом і спеціальних служб важко переоцінити.

Україна вже зробила висновок – для забезпечення гарантованої безпеки українського народу і держави нам потрібна боєздатна армія і високопрофесійні спецслужби. Тільки так ми зможемо зробити Україну впливовою та захищеною державою.

Керуючись цими міркуваннями, я ініціював відповідні системні реформи сектору безпеки, передусім національного контррозвідального органу – Служби безпеки України. Урядові та інші державні інституції зорієнтовано на кращі міжнародні стандарти, враховано досвід провідних країн світу, а також Рекомендації Парламентської Асамблеї Ради Європи при реформуванні та удосконаленні її діяльності.

Мета таких перетворень – побудова ефективної спеціальної служби європейського зразка шляхом поетапного звільнення СБУ від виконання низки невластивих їй функцій, посилення її повноважень у сфері контррозвідальної діяльності, боротьби з тероризмом, незаконним розповсюдженням зброї, наркотиків, торгівлею людьми.

Рухаючись визначеним шляхом, ми стаємо повноправними членами демократичної і ефективної системи євроатлантичної безпеки, де взаємна відповідальність вільних народів є запорукою безпеки кожної з країн. Це дає додаткові гарантії збереження суверенітету та територіальної цілісності України.

Творення сильної у відстоюванні національних інтересів Служби безпеки має також супроводжуватися побудовою надійних механізмів демократичного цивільного контролю за її діяльністю.

«Біла книга» Служби безпеки України, на мій погляд, є одним із засобів дієвості такого контролю. Вона продовжує цикл відкритих громадських слухань про актуальні проблеми діяльності і реформування Служби безпеки України. Я також підтримую ініціативу СБУ стосовно щорічного проведення в Україні міжнародної науково-практичної конференції «Захист прав людини у діяльності спеціальних служб».

На порядку денному – звільнення СБУ від невластивих для неї функцій, акцентування головного змісту її діяльності на сфері контррозвідки, боротьби з тероризмом, протидії незаконному розповсюдженню зброї та наркотиків, торгівлі людьми. Важливість підтримки цього процесу мають усвідомити всі відповідні органи державної влади.

Окремо хочу відзначити розділ «Білої книги», присвячений внеску Служби безпеки України у відродження історичної пам'яті і відновлення справедливості. Переконалий, ця робота сприяла звільненню від страхів та нашарувань тоталітарного минулого, піднесенню національного духу та консолідації демократичного суспільства.

Я високо оцінюю потенціал СБУ і вірю, що реформування Служби стане одним з тих суттєвих кроків, які наближають нашу країну до повноправного входження у європейське співтовариство сучасних демократичних націй.

Від щирого серця бажаю керівному складу і всім працівникам СБУ успіху в служінні Батьківщині, міцного здоров'я і благополуччя.

Слава Україні!

Віктор ЮЩЕНКО

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ НА ЗАХИСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Україна на початку XXI століття – це європейська демократична країна з чіткими зовнішньополітичними пріоритетами, держава, що швидко модернізується і є серйозним контриб'ютором безпеки в Балто-Чорноморсько-Каспійському регіоні та світі загалом.

У центрі діяльності Служби безпеки України перебувають не абстрактні безпекові питання, а конкретний громадянин, його життя і безпека. На цьому неодноразово наголошував Президент України Віктор Ющенко, визначаючи пріоритети в діяльності національної спецслужби.

Найважливішим завданням СБУ є захист демократичних цінностей і територіальної цілісності держави. Як Конституція Пилипа Орлика XVIII століття, так і сучасне міжнародне та національне право визнають основою держави саме територію й інститути, що втілюють суспільні цінності, тож увага Служби безпеки концентрується на цьому напрямі. Відповідно докорінно змінюється концептуальне розуміння діяльності Служби. Вона посилює боротьбу зі спільними для всього цивілізованого світу загрозами та проблемами: міжнародним тероризмом, наркотрафіком, організованою злочинністю, нелегальною міграцією, торгівлею людьми тощо. У взаємодії з іноземними правоохоронними органами із незаконного обігу лише 2008 року вилучено понад 2,1 т наркотичних засобів, у тому числі 896,8 кг героїну (у т. ч. 216,8 кг – на території України), 53,2 кг кокаїну та 22 кг психотропних речовин.

Виконуючи функції контррозвідального захисту економіки держави, СБ України передала до відповідних правоохоронних органів матеріали, за якими порушено 1 062 кримінальні справи. Сумарний економічний ефект від оперативно-розшукової діяльності СБУ становив понад 1,6 млрд. грн. (повернуто до держбюджету – 857 млн. грн., до державного сектору економіки – понад 650 млн. грн.; з-за кордону – 70 млн. грн.). Але для України небезпека не вичерпується лише переліченими вище злочинами, скоєними цими угрупованнями. Саме опір злочинних угруповань істотно гальмує вирішення нагальних, важливих для успішного поступу України питань. Недостатнім

темпом просуваються інституційні реформи. Багато в чому через їх втручання досі повноцінно не запрацював ринок землі, донині не ухвалено Закон «Про державний земельний кадастр», не введено податок на нерухомість тощо.

Організована злочинна діяльність у багатьох випадках уможлиблюється високою корумпованістю державного апарату, зрощенням бізнесу і політики. Тільки Службою безпеки за 10 місяців 2008 року в рамках реалізації Концепції подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності» й антикорупційних ініціатив Президента України з початку року викрито 1 243 злочини у сфері службової діяльності, через суди до адміністративної відповідальності за вчинення корупційних діянь притягнуто 1 333 посадових особи (у тому числі 51 державний службовець 1–3 категорій). Зокрема, у взаємодії з Генеральною прокуратурою України проведено спеціальну операцію з викриття корупційної діяльності 8 суддів Округового та Апеляційного судів Львівської області. Під час обшуків у посадовців вилучено 1 млн. доларів США та 2 млн. грн.

Нарівні з новими, не менш небезпечними, є і традиційні загрози та виклики національній безпеці України, протидія яким залишається в центрі уваги СБУ. Впливові політичні кола деяких країн-сусідів дедалі активніше вдаються до недружніх дій щодо нашої держави, піддають сумнівам її територіальну цілісність. Це не могло не відбитися на діяльності іноземних спецслужб, зокрема деяких суміжних держав. За матеріалами підрозділів контррозвідки СБ України 2008 року здійснено 12 демаршів іноземній стороні, ініційовано дострокове відкликання з України чотирьох іноземних дипломатів-розвідників. Попереджено низку спроб залучення громадян України до співпраці з іноземними спецслужбами.

Із проблемою іноземного втручання безпосередньо пов'язані питання захисту національної єдності та соборності Української держави, які перетворилися на об'єкт небезпечних політичних спекуляцій як внутрішніх, так і закордонних політичних сил. В окремих випадках ці прояви набувають ознак зазіхань на територіальну цілісність, а тому дістають належну правову оцінку і процесуальне реагування згідно з чинним законодавством. Так, за фактами поширення представниками нелегалізованого об'єднання «Народний фронт

“Севастополь–Крим–Росія”» закликів щодо зазіхань на територіальну цілісність нашої держави та членами Асоціації «Сойм Підкарпатських русинів» закликів про визнання Закарпатської області територією самоврядної адміністративно-національної одиниці зі створенням нової держави – «Підкарпатська Русь» слідчі підрозділи органів безпеки порушили дві кримінальні справи за ст. 110 КК України.

Керівництво Служби безпеки усвідомлює, що наведені факти свідчать не тільки і навіть не стільки про результативну роботу СБУ, скільки про масштаби й гостроту загроз національній безпеці.

У своїй роботі СБУ має підтримку партнерських спецслужб, насамперед із країн – членів НАТО. У рамках забезпечення режимів нерозповсюдження зброї масового знищення, із протидії транснаціональній комп’ютерній злочинності протягом року проводився ряд спільних спецоперацій із спецслужбами США, Великої Британії, Німеччини, Ізраїлю, Франції та інших країн. Налагоджено обмін досвідом щодо адекватного реагування спецслужб на сучасні виклики і загрози.

За участю представників країн – членів НАТО з ініціативи Служби безпеки проведено міжнародну науково-практичну конференцію «Захист демократичних цінностей та прав людини у ході діяльності спецслужб». Прийнято рішення про щорічний формат її проведення.

Мета – Служба європейського зразка

Служба безпеки України – не правонаступниця КДБ УРСР і ніколи не наслідувала «чекістських традицій». Це тверда позиція як у повсякденній діяльності із захисту національних інтересів, так і в заходах розвитку спецслужби. На відміну від КДБ пріоритетом у нашій роботі є не абстрактні ідеали, а людина, її честь і гідність, що є найвищою соціальною цінністю, як це визначено у статті 3 Конституції України.

Основне завдання сьогодення – нарощувати контррозвідувальний потенціал Служби безпеки України, насамперед через виховання демократично орієнтованих професіоналів у сфері спеціальної діяльності. Для цього Служба безпеки, зокрема, докладно вивчає

моделі демократичних реформ сектору безпеки в Європі та світі.

На виконання завдань, визначених Главою держави, СБУ бере активну участь у реалізації євроатлантичної стратегії України. Одним з важливих напрямів її здійснення є трансформування контррозвідувального органу відповідно до системи принципів, базованих на європейських демократичних цінностях (рекомендації ПАРЄ 1402 (1999), 1713 (2005), постулати яких закладено в основу реформаторських планів). Йдеться про перетворення СБУ на ефективну спецслужбу європейського зразка. Загальний напрям і основні кроки трансформації визначає Концепція реформування Служби безпеки України. Цей документ, схвалений Радою національної безпеки і оборони України, затверджено Указом Президента від 20 березня 2008 року. У листопаді цього ж року Рада національної безпеки і оборони України схвалила проект Комплексної цільової програми реформування СБУ. За участю провідних представників української експертної спільноти, широкої громадськості та фахівців із країн – членів НАТО опрацьовується законопроект про внесення змін до Закону України «Про Службу безпеки України», вдосконалюється нормативно-правова база, яка регламентує діяльність Служби.

Сучасні пріоритети в діяльності СБУ

Враховуючи, що останніми роками зростає конфліктогенність у міжнародних відносинах у Центрально-Східній Європі й на континенті загалом, це потребує посилення контррозвідувального режиму і вдосконалення діяльності Служби безпеки України. Для ефективної роботи контррозвідки слід чітко визначити основних опонентів. Відповідно до чинного законодавства пріоритети діяльності СБУ полягають у захисті України від зазіхань на її територіальну цілісність, суверенітет і демократичний конституційний лад. На виконання цих законодавчих приписів колегія СБ України 26 грудня 2008 року, проаналізувавши актуальні загрози національній безпеці, визначила першочергові заходи щодо дальшої діяльності. Чільне місце серед них посідають захист конституційного ладу і збереження територіальної цілісності держави.

Основними нашими опонентами є спецслужби й інші структури, що проводять антиукраїнську діяльність, зокрема тих держав, впливові політичні кола яких висувають територіальні претензії до України. Показово, що більшість з антиукраїнських, у тому числі сепаратистських, акцій на теренах нашої держави координується, спрямовується та фінансується з-за кордону. Отже, робота в напрямі захисту конституційного ладу і збереження територіальної цілісності держави посилюватиметься й надалі.

Незабаром Служба має намір ініціювати розробку й ухвалення на державному рівні публічного (відкритого для вітчизняної та іноземної громадськості) доктринального документа в галузі контррозвідки, як це, наприклад, було зроблено у Сполучених Штатах Америки вже двічі – 2005 та 2007 років.

Не меншу увагу СБУ приділятиме різноманітним угрупованням екстремістського забарвлення, зокрема таким, що утворюють живильне середовище для виникнення проявів тероризму. Не залишатимуться без адекватної відповіді факти проведення антисемітських і ксенофобських акцій.

Ще один із пріоритетів у діяльності Служби безпеки України – боротьба з корупцією у вищих ешелонах державної влади, військових формуваннях та правоохоронних органах. Корупція саме в цих структурах становить безпосередню загрозу національній безпеці України, деформує процес прийняття державних рішень та ускладнює реалізацію життєво важливих національних інтересів. Триватиме боротьба і з організованими злочинними угрупованнями, діяльність яких загрожує безпеці України.

Служба безпеки залишатиметься відкритою для діалогу з громадськістю, спрямовуватиме зусилля на дотримання принципу законності й розвитку системи демократичного цивільного контролю за діяльністю спецслужби. Щорічно видаються тематичні Білі книги, планується започаткувати практику регулярного оприлюднення експертних доповідей СБУ з актуальних проблем забезпечення національної безпеки України. Існування й повноваження Громадської ради при СБ України запропоновано закріпити в новій редакції Закону України «Про Службу безпеки України».

У нинішніх політичних умовах СБУ проводить важливу

роботу, пов'язану з відродженням історичної пам'яті. Залишається пріоритетним завдання з розсекречення документів фондів Галузевого державного архіву СБ України й доведення до громадськості історичної правди про український визвольний рух. Рішенням колегії створено Центр вивчення архівних документів з історії ОУН і УПА, завданнями якого є пошук, виявлення, опрацювання, систематизація та розсекречення архівних матеріалів.

Водночас для підвищення ефективності й суспільної значущості цієї діяльності, для дотримання наукової достовірності, а також для остаточної декадєбізації СБУ опрацьовуються механізми передачі архівних матеріалів радянських каральних органів, що нині зберігаються в Галузевому державному архіві СБ України, до спеціалізованої державної установи – Центрального архіву національної пам'яті Українського інституту національної пам'яті.

Отже, йдеться не про косметичні зміни в діяльності відомства, а про повномасштабну, радикальну реформу спецслужби з метою зміцнення системи національної безпеки України. Це позитивно позначиться на спроможності нашої держави адекватно відповідати на актуальні виклики сьогодення і забезпечувати успішний демократичний поступ країни.

З огляду на викладене й обрано основні теми цього річного видання «Білої книги Служби безпеки України». Йдеться, насамперед, про проблеми реформування відомства, про вдосконалення функціонування системи цивільного громадського контролю та розвиток відносин з іноземними партнерами.

Голова Служби **Валентин НАЛИВАЙЧЕНКО**

РОЗДІЛ І

РЕФОРМУВАННЯ
СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
ЯК СКЛАДОВОЇ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ
ДЕРЖАВИ

Демократичні перетворення, що відбуваються в Україні, а також її прагнення приєднатися до європейської спільноти та досягти відповідних стандартів зумовлюють необхідність перегляду підходів до організації і діяльності Служби безпеки України як складової сектору безпеки держави.

З метою окреслення пріоритетів трансформації безпекових інституцій держави і шляхів їх реалізації Президент України 21 жовтня 2005 року (доручення № 1-1/1138) прийняв рішення щодо проведення Комплексного огляду сектору безпеки України, яке підтвердив своїм Указом від 28 грудня 2005 року № 1896.

Служба безпеки як ключова складова сектору безпеки стала важливим суб'єктом Комплексного огляду сектору безпеки України. В ході огляду було визначено основні проблеми дальшого розвитку СБ України та окреслено найбільш ефективні способи їх розв'язання.

Реформування Служби безпеки України здійснюється відповідно до пріоритетів національних інтересів України, визначених Законом України «Про основи національної безпеки України» і Стратегією національної безпеки України, зокрема, приєднання до європейської та євроатлантичної системи безпеки, що передбачає взаємовигідну співпрацю й набуття членства в Організації Північноатлантичного договору (НАТО) і Європейському Союзу.

Реформування СБ України перебуває в нерозривному взаємозв'язку із загальнодержавними процесами зміцнення конституційних засад діяльності правоохоронної системи України. Тому зміни мають відбуватися на підставі суворого дотримання таких демократичних принципів, як верховенство права, пріоритет прав і свобод людини і громадянина, адекватність державної політики з питань національної безпеки у сфері державної безпеки та заходів щодо її реалізації викликам і загрозам національним інтересам України, а також позапартійність і відкритість для демократичного цивільного контролю.

Засади реформування Служби безпеки України визначено Концепцією реформування СБ України, ухваленою Радою національної безпеки і оборони України 15 лютого 2008 року та уведеною в дію Указом Президента України від 20 березня 2008 року № 249.

На засіданні Ради національної безпеки і оборони України (2008).

Концепцією, зокрема, проголошено, що реформування СБУ здійснюється відповідно до визначених пріоритетів національних інтересів задля ефективного захисту людини і громадянина, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз.

На підставі проведеного комплексного аналізу реального стану сектору безпеки в частині, що стосується СБУ, а також стандартів організації і діяльності спеціальних служб держав Північноатлантичного договору та Європейського Союзу в загальних положеннях Концепції визначено, що перегляд основ організації і діяльності спецслужби зумовлено необхідністю:

- підвищення ефективності протидії новим реальним і потенційним викликам і загрозам національній безпеці України у сфері державної безпеки, подальшого розвитку сектору безпеки держави, в тому числі його складової – Служби безпеки України;

- більш цілеспрямованої діяльності із забезпечення національної безпеки України у сфері державної безпеки шляхом уточнення компетенції складових сектору безпеки, необхідністю уникнення дублювання низки завдань і функцій Служби безпеки України іншими державними органами;

- змін правових, організаційних та інших засад функціонування Служби безпеки України з урахуванням демократичних перетворень у суспільстві, інтеграції України в європейський та євроатлантичний економічний, політичний та безпековий простір;

- дальшого розвитку системи організації та управління оперативно-службовою діяльністю Служби безпеки України, її організаційної структури, кадрового забезпечення, соціального та правового захисту особового складу, бюджетної політики у сфері забезпечення державної безпеки України.

Отже, **основною метою** реформування Служби безпеки України є створення ефективної, динамічної та гнучкої в управлінні, укомплектованої високопрофесійними фахівцями, забезпеченої сучасними матеріальними і технічними засобами спеціальної служби, приведення завдань, функцій і напрямів її діяльності у відповідність із сучасними потребами забезпечення національної безпеки у сфері державної безпеки, захисту людини і громадянина, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз у контексті реалізації державної політики національної безпеки та інтегрування в європейські безпекові структури.

Головним завданням реформованої Служби безпеки України має бути забезпечення національної безпеки у сфері державної безпеки шляхом здійснення контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності, боротьби з тероризмом, профілактики і розслідування злочинів та правопорушень у сфері національної безпеки та інформаційно-аналітичної роботи відповідно до Конституції і законів України.

До основних функцій Служби безпеки України, з урахуванням практики правового регулювання діяльності органів внутрішньої безпеки європейських держав, слід віднести:

- контррозвідувальний захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу, інформаційної сфери та інших життєво важливих інтересів держави, прав і свобод громадян від посягань з боку спеціальних служб іноземних держав, окремих організацій, груп та осіб;

- виявлення, запобігання, розслідування та припинення злочинів проти основ національної безпеки, тероризму, злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, інших протиправних дій, які створюють загрози державній безпеці України;

- контррозвідувальний захист і забезпечення охорони державної таємниці та конфіденційної інформації, яка є власністю держави;

- протидію корупції в органах державної влади, військових формуваннях і державних органах, уповноважених на боротьбу з корупцією;

- участь у боротьбі з організованою злочинною діяльністю, яка створює загрози державній безпеці України;

- інформаційно-аналітичне забезпечення органів державної влади з питань, віднесених до компетенції Служби безпеки України;

- координацію в межах компетенції, визначеної законодавством, заходів щодо забезпечення національної безпеки України у сфері державної безпеки.

Відповідно до проголошених мети і завдань, а також уточнених функцій процес реформування Служби безпеки передбачає шість основних напрямів.

➤ **У сфері управління має бути забезпечено:**

– підвищення рівня довіри суспільства до Служби безпеки України як ефективного, демократичного, контрольованого громадськістю державного органу;

– удосконалення системи стратегічного планування, періодичного проведення заходів Комплексного огляду у Службі безпеки України як складовій сектору безпеки України;

– чітке визначення пріоритетів діяльності регіональних органів та органів військової контррозвідки Служби безпеки України з урахуванням специфіки проявів зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці України у сфері державної безпеки на національному та регіональному рівнях;

– надання пріоритету співробітництву з громадянами та іншими особами, в тому числі на договірних засадах, та здійснення їх правового і соціального захисту;

– упровадження нових форм і методів роботи з інформацією, орієнтованих на формування інформаційної бази для обґрунтованого прийняття управлінських рішень в оперативно-службовій діяльності, захисту телекомунікаційної мережі та системи електронного документообігу;

– надання пріоритету попередженню правопорушень, виявленню негативних тенденцій з метою своєчасного запобігання протиправним посяганням на національну безпеку України;

– підвищення ефективності міжнародного співробітництва Служби безпеки України з урахуванням сучасних тенденцій розвитку та реформування безпекових структур;

– визначення критеріїв оцінки результативності діяльності Служби безпеки України, в тому числі відкритих для громадськості.

➤ **У сфері контррозвідувальної діяльності планується:**

– дальший розвиток організаційно-правових засад здійснення контррозвідувальної діяльності;

– вжиття комплексу заходів щодо вдосконалення контррозвідувальної діяльності на основі досвіду провідних демократичних держав світу;

– удосконалення організації контррозвідувального захисту органів державної влади, військових формувань, правоохоронних

органів, а також розвідувальних органів, у тому числі у взаємодії з ними;

- проведення контррозвідувальних і оперативно-розшукових заходів із використанням телекомунікаційних та інших технічних систем;

- створення на базі підрозділів радіоконтррозвідки системи отримання попереджувальної інформації про загрози національній безпеці України у сфері державної безпеки;

- удосконалення контррозвідувального захисту державних інформаційних ресурсів;

- організаційно-правове вдосконалення системи протидії спеціальним інформаційним операціям і впливам, проявам комп'ютерної злочинності та комп'ютерного тероризму, незаконному обігу і використанню технічних засобів негласного отримання інформації.

➤ **Сфера захисту національної державності та боротьби з тероризмом потребує:**

- удосконалення, з урахуванням нових реальних та потенційних загроз національній безпеці України, організації захисту державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності держави від протиправних посягань;

- удосконалення системи контррозвідувальних, оперативно-розшукових та адміністративно-правових заходів щодо боротьби з міжнародним тероризмом, своєчасного викриття і припинення терористичних посягань, активізації з цією метою міжнародного співробітництва Служби безпеки України;

- організацію і вдосконалення правового регулювання діяльності підрозділу спеціального призначення Служби безпеки України як основного підрозділу в державі із силового припинення терористичних актів;

- визначення на законодавчому рівні завдань і функцій Служби безпеки України із забезпечення захисту закордонних дипломатичних установ України від терористичних посягань;

- реформування системи ресурсного забезпечення реалізації покладених законодавством України на Службу безпеки України функцій головного органу в загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю.

Тренування антитерористичного підрозділу СБ України (2008).

➤ **Сфера забезпечення охорони державної таємниці та конфіденційної інформації, яка є власністю держави передбачає:**

- здійснення комплексу заходів з адаптації відповідних національних режимів до особливостей і стандартів держав європейської та євроатлантичної спільнот;
- дальший розвиток системи забезпечення охорони державної таємниці та конфіденційної інформації, яка є власністю держави.

➤ **У сфері контррозвідувального захисту економічних та інших життєво важливих інтересів України планується:**

- удосконалення системи контррозвідувального захисту національних інтересів України у процесі її інтеграції у світовий економічний простір;
- оптимізацію системи контррозвідувального супроводження реалізації пріоритетних програм у сфері економіки, оборони, захисту передових науково-технічних розробок;
- забезпечення ефективності контррозвідувальних заходів, пов'язаних з охороною державних інтересів у сфері зовнішньоекономічної діяльності;
- посилення контррозвідувальної складової в діяльності підрозділів щодо боротьби з корупцією та організованою злочинністю;
- зосередження зусиль відповідних підрозділів Служби безпеки України на протидії корупції в органах державної влади, військових формуваннях та органах, уповноважених на боротьбу з корупцією.

➤ **Сфера наукового і науково-технічного забезпечення оперативної-службової діяльності Служби безпеки України передбачає:**

- розроблення і реалізацію програм фундаментальних та прикладних досліджень з актуальних проблем забезпечення національної безпеки у сфері державної безпеки і розробки спеціальної техніки;
- координацію наукових досліджень, поширення позитивного вітчизняного та іноземного досвіду щодо забезпечення національної безпеки у сфері державної безпеки;
- активізацію співробітництва з питань наукової та науково-технічної діяльності щодо забезпечення національної безпеки

України у сфері державної безпеки та підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації з науковими установами Національної академії наук України, галузевих академій наук та науковими установами, що перебувають у сфері управління міністерств, інших центральних органів виконавчої влади.

Невід'ємною складовою ефективного функціонування Служби безпеки України та виконання покладених на неї функцій є запровадження оновлених підходів щодо її кадрового, фінансового та матеріально-технічного забезпечення з урахуванням загальноєвропейських стандартів. У зв'язку з цим, в ході реалізації політики реформування СБУ, також передбачається здійснення відповідних заходів у зазначених сферах.

Зокрема, у **сфері кадрового забезпечення** необхідно:

- запровадити ефективний механізм добору та комплектування кадрами органів Служби безпеки України, їх перепідготовки, підготовки та підвищення кваліфікації, професійного зростання та просування по службі, психологічного забезпечення їх діяльності, збереження високопрофесійного кадрового потенціалу, вдосконалити систему професійно-кваліфікаційних вимог до співробітників Служби безпеки України;

- запровадити механізм збільшення питомої ваги цивільного персоналу в Службі безпеки України та комплектування посад висококваліфікованими цивільними фахівцями;

- реформувати протягом 2008–2009 років систему перепідготовки та підготовки кадрів у вищих навчальних закладах Служби безпеки України, зокрема, шляхом збільшення кількості місць для прийому на навчання до цих закладів осіб, які мають базову вищу освіту;

- упорядкувати відповідно до сучасних вимог атестування

Національна академія Служби безпеки України.

співробітників та організацію роботи з резервом на керівні посади в Службі безпеки України, сприяти перетворенню цих чинників у дієві механізми підвищення ефективності кадрового забезпечення Служби;

– удосконалити механізм стимулювання особового складу до сумлінного та високопрофесійного виконання завдань із забезпечення національної безпеки України у сфері державної безпеки;

– розробити і забезпечити реалізацію програми патріотичного виховання особового складу, в тому числі у взаємодії з Українським інститутом національної пам'яті.

Сфера фінансового забезпечення потребує:

– удосконалення бюджетної політики щодо забезпечення національної безпеки України у сфері державної безпеки;

– забезпечення поступового збільшення, з урахуванням економічних можливостей держави, видатків на діяльність Служби безпеки України та соціально-правового захисту особового складу.

У сфері матеріально-технічного забезпечення передбачається:

– запровадження формування щорічних бюджетних програм з питань централізованого забезпечення Служби безпеки України озброєнням і засобами активної оборони, спеціальними

технічними засобами, транспортом, сучасними інформаційними та телекомунікаційними системами, обладнання баз і полігонів анти-терористичних підрозділів, поповнення непорушного запасу тощо;

- посилення централізації управління та впровадження у здійснюваному в межах компетенції Служби безпеки України оборонному плануванні програмно-цільового методу використання державних ресурсів;

- реформування відомчої системи ресурсного забезпечення на принципах відокремлення адміністративної складової від господарської;

- запровадження у Службі безпеки України системи стратегічного планування щодо розроблення середньострокових і довгострокових комплексних програм матеріально-технічного забезпечення та державних цільових програм створення спеціальних технічних засобів і спеціальної техніки.

У сфері забезпечення належного рівня соціального і правового захисту особового складу необхідно:

- поетапно підвищувати рівень грошового утримання, соціального і правового захисту особового складу Служби безпеки України;

- розвивати систему житлового забезпечення співробітників Служби безпеки України, створити належний резерв службового житла;

- удосконалити, з урахуванням сучасного європейського досвіду, систему медичного забезпечення особового складу Служби безпеки України;

- забезпечити реалізацію передбачених законами державних гарантій у сфері соціального і правового захисту особового складу Служби безпеки України.

Розвиток громадянського суспільства та його інститутів в молодих демократіях і в Україні зокрема, вимагає дальшого розвитку **цивільного демократичного контролю** над діяльністю внутрішніх служб безпеки держави, який має відповідати формам, змісту та практиці, прийнятих у демократичних державах.

У зв'язку з цим оптимізація системи демократичного контролю за діяльністю Служби безпеки має включати: по-перше, удоско-

налення діяльності чинних інститутів демократичного цивільного контролю з боку законодавчої, виконавчої, судової гілок влади; по-друге, сприяння поглибленню цивільно-військових відносин, зокрема шляхом приведення співвідношення військових і цивільних на ключових посадах в структурі СБУ до стандартів європейських держав, підвищення якості фахової підготовки цивільного персоналу; по-третє, знаходити свій прояв у пошуку нових форм врахування громадської думки, пропозицій громадян та їх об'єднань у виробленні і реалізації державної політики національної безпеки.

Останній напрям потребує оптимізації організаційно-правових засад діяльності Уповноваженого Президента України з питань контролю за діяльністю Служби безпеки України й активізації діяльності Громадської ради при Службі безпеки України.

Нормативно-правове забезпечення реформування Служби безпеки України передбачає вжиття низки заходів, спрямованих на удосконалення правового підґрунтя діяльності СБУ, насамперед, шляхом внесення змін і доповнень до Закону України «Про Службу безпеки України» та ухвалення його у новій редакції, а також розробки нових та внесення змін і доповнень до інших нормативно-правових актів у сфері державної безпеки, з метою перетворення СБ України у спецслужбу європейського зразка.

Так, у **Законі України «Про Службу безпеки України»**, з урахуванням проголошених Концепцією завдань і напрямів реформування Служби безпеки України, необхідно уточнити місце Служби безпеки у системі державних органів та військових формувань, що виконують завдання із забезпечення державної безпеки України. У першу чергу безпосередні зміни мають стосуватися коригування статусу СБУ, як спеціально уповноваженого державного органу з питань забезпечення державної безпеки України, чіткого окреслення функцій СБ України, її прав та обов'язків.

Окрім цього, у процесі підготовки пропозицій до профільного закону, з урахуванням перетворень у сфері державної безпеки, що відбулися останнім часом, будуть переглянуті повноваження СБ України у напрямі їх наближення до реальних потреб сьогодення.

Це сприятиме вирішенню двох важливих питань: по-перше, дасть змогу розмежувати завдання і повноваження Служби та

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕФОРМУВАННЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Підготовка нової редакції
Закону України
«Про Службу безпеки України»

Внесення змін
до інших законів
та нормативно-правових актів

інших суб'єктів забезпечення державної безпеки; по-друге, дасть змогу оптимізувати систему управління зазначеною діяльністю та підвищити ефективність її здійснення.

Наступними кроками до перетворення СБ України у спеціальну службу якісно нового зразка є закріплення в профільному законі уточнених приписів щодо додержання прав і свобод людини та громадянина, конкретизація принципу позапартійності в діяльності Служби безпеки України, а також, з метою запровадження міжнародних стандартів стосовно контролю громадськості над спецслужбами, передбачення положень стосовно підстав і порядку реалізації права суспільства на отримання інформації про діяльність СБУ.

Не менш важливою складовою частиною нової редакції Закону «Про Службу безпеки України» є передбачення заходів щодо реорганізації структури СБ України для більш ефективного виконання покладених на неї повноважень. Зокрема, це передбачає визначення оптимальної структури й функцій Центрального управління та його структурних підрозділів, а також регіональних органів.

Окремі норми нового законодавчого акта, що регламентуватиме діяльність Служби безпеки, стосуватимуться питань удосконалення кваліфікаційних вимог до кандидатів на посади Голови СБУ і його заступників, визначатимуть порядок і вичерпні переліки підстав звільнення вищого керівництва СБ України.

Враховуючи закладені в Концепції реформування Служби безпеки України способи вдосконалення підходів до кадрового забезпечення, важливе місце у законі займатимуть положення стосовно уніфікації порядку добору осіб для проходження служби, соціального і правового захисту співробітників.

Так, з метою збільшення питомої ваги цивільного персоналу, законом має бути передбачено, що до особового складу Служби безпеки слід віднести осіб кадрового складу, військовослужбовців, державних службовців та інших працівників, з якими укладено трудовий договір або контракт.

Чільне місце мають посісти положення, спрямовані на впровадження посиленних соціальних гарантій для особового складу, зокрема щодо забезпечення співробітників житлом, обов'язкового державного особистого страхування, медичного забезпечення, а також на уніфікацію законодавчих підходів стосовно соціального захисту членів сімей співробітників і працівників Служби.

Виходячи з міжнародного досвіду організації діяльності спеціальних служб та відповідних рекомендацій у вказаній сфері, і з метою реалізації на високому рівні завдань із забезпечення державної безпеки, передбачається перегляд форм і порядку фінансування та матеріально-технічного забезпечення Служби безпеки України. Зазначене слід реалізувати введенням відповідних норм, згідно з якими фінансування СБ України здійснюється Кабінетом Міністрів України за рахунок коштів Державного бюджету України у розмірі, не менш як 0,5 відсотка розміру валового внутрішнього продукту України на відповідний бюджетний період.

Окрім цього, видатки Державного бюджету України, що спрямовуються на забезпечення державної безпеки України, мають бути визнані захищеними. До їх складу повинні входити видатки на утримання Служби безпеки України, фінансування заходів та окремих програм з питань контррозвідувальної діяльності, захисту національної державності і боротьби з тероризмом, протидії корупції, охорони державної таємниці, наукового і науково-технічного забезпечення у сфері державної безпеки та розробки спеціальної техніки, підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів, а також виконання інших функцій Службою безпеки України відповідно до

законодавства України.

Зміни до профільного закону визначатимуть головні напрями функціонування реформованої Служби безпеки України, дадуть змогу уточнити основні складові частини її організації та діяльності, оптимізують порядок здійснення контролю над нею з боку держави і суспільства.

Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України “Про Службу безпеки України”», підготовлений фахівцями СБ України за участю провідних експертів України та країн – членів НАТО, представників громадськості і ЗМІ, народних депутатів, після остаточного доопрацювання буде внесений до Верховної Ради України.

Виходячи з особливостей національного законодавства, процес реформування СБ України потребуватиме вжиття низки додаткових заходів, без яких ця діяльність не може бути визнана успішною. Йдеться, насамперед, про доцільність перегляду окремих положень **інших нормативно-правових актів та розробки нових законів**. Перш за все, зазначені новели сприятимуть уникненню елементів дублювання функцій, завдань і повноважень Служби безпеки та інших державних органів.

Так, аналіз правового регулювання відносин у сфері державної безпеки засвідчив необхідність перегляду положень Кримінально-процесуального кодексу України (статті 101 і 112) у частині визначення відповідних органів і підрозділів СБ України органами дізнання, а також підслідності злочинів слідчим органам СБУ.

Наступний, не менш принциповий, момент полягає в потребі уніфікації приписів низки законів, які стосуються охорони державної таємниці, боротьби з тероризмом, протидії корупції, тобто питань, безпосередньо віднесених до компетенції Служби безпеки.

Насамперед, удосконалення потребують закони України:

«Про державну таємницю» – щодо визначення терміна «службова таємниця»; порядку перевірки осіб у зв'язку з допуском до державної таємниці залежно від форми такого допуску; рівнів фізичної безпеки інформації з обмеженим доступом залежно від ступеня її секретності; порядку засекречування і розсекречування матеріальних носіїв державної та службової таємниці; переліку

відомостей, які можуть бути віднесені до службової таємниці; запровадження нових критеріїв щодо встановлення ступенів секретності інформації залежно від рівня шкоди, яку може бути заподіяно державі внаслідок розголошення; розширення переліку підстав, за наявності яких допуск до державної таємниці не надається;

«Про інформацію» – щодо визначення терміна «інформація з обмеженим доступом»;

«Про боротьбу з тероризмом» – щодо визначення принципів державної антитерористичної політики;

«Про боротьбу з корупцією» – у частині визначення поняття та суб'єктів корупції, критеріїв розподілу корупційних порушень на види, обмежень щодо державних службовців, системи заходів щодо протидії корупції.

Крім того, нагальною є потреба перегляду низки інших законодавчих актів, рішень Президента України і уряду, котрими мають бути врегульовані питання:

– організації взаємодії Служби безпеки України з розвідувальними і правоохоронними органами України;

– визначення правового статусу підрозділу спеціального призначення з силового припинення терористичних актів, у тому числі його обов'язків із забезпечення захисту закордонних дипломатичних установ України від терористичних посягань;

– контррозвідувального забезпечення Службою безпеки України українських миротворчих контингентів за кордоном;

– діяльності Служби безпеки України у сфері боротьби з корупцією та організованою злочинністю з метою концентрації зусиль Служби на тих проявах, які створюють безпосередню загрозу державній безпеці України;

– визначення статусу спеціальних підрозділів Служби безпеки України та її органів дізнання;

– компетенції органів Служби безпеки України у сфері правоохоронної діяльності та досудового слідства;

– контролю за обігом документів, які містять конфіденційну інформацію, яка є власністю держави;

– реалізації державної політики з розроблення, виготовлення та торгівлі спеціальними технічними засобами негласного отримання

інформації;

- одержання на запит Служби безпеки України інформації від банків під час здійснення заходів щодо боротьби з тероризмом і фінансуванню терористичної діяльності;

- здійснення Службою безпеки України профілактики правопорушень проти основ національної безпеки України у сфері державної безпеки;

- створення і використання кадрового резерву Служби безпеки України в інтересах виконання покладених на неї завдань;

- прав і обов'язків із забезпечення безпеки, соціального і правового захисту осіб, які співробітничать зі Службою безпеки України, в тому числі на договірних засадах;

- прав і обов'язків Служби безпеки України стосовно забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві;

- порядку призначення на посади та підстав звільнення з посад заступників Голови Служби безпеки України;

Етапи реформування Служби безпеки України

Перший етап (2008 – 2009 роки)

Розроблення, внесення в установленому порядку на розгляд Верховної Ради України проектів законів щодо вдосконалення системи забезпечення національної безпеки України у сфері державної безпеки, правоохоронної діяльності, реформування СБУ та супроводження їх проходження у парламенті

Реалізація передбачених Концепцією заходів щодо реформування СБУ, які не потребують внесення змін і доповнень до законодавства України

Другий етап (2010 і наступні роки)

Дальша трансформація Служби безпеки України відповідно до змін законодавства України в напрямі її перетворення в ефективну спеціальну службу за європейськими критеріями способом поетапної відмови від виконання низки невластивих спеціальним службам функцій із відповідним посиленням повноважень у сфері контррозвідувальної діяльності, захисту національної державності, суверенітету і конституційного ладу, демократичних цінностей суспільства

– державних гарантій соціального і правового захисту військовослужбовців, які звільнятимуться зі служби у зв'язку з реформуванням Служби безпеки України;

– бюджетної політики щодо забезпечення національної безпеки України у сфері державної безпеки;

– адміністративної відповідальності за невиконання законного розпорядження або вимоги співробітників Служби безпеки України при виконанні ними службових обов'язків.

Реформування Служби безпеки України, як будь-який тривалий процес, передбачає реалізацію взаємопов'язаних заходів (об'єднаних єдиною метою та завданнями) у встановлені строки та визначеній послідовності, у зв'язку з чим можна виділити етапи цієї діяльності.

Комплексна реалізація викладених змін, пропозицій та підходів сприятиме перетворенню Служби безпеки України у спеціальну службу із завданнями й повноваженнями притаманними відповідним державним органам європейського зразка. Це безперечно матиме позитивний вплив на підвищення ефективності виконання покладених на неї функцій із забезпечення державної безпеки України.

Очікувані результати виконання положень Концепції реформування Служби безпеки України:

1. Перетворення Служби безпеки України в ефективну, динамічну й гнучку в управлінні спеціальну службу, укомплектовану високопрофесійними кадрами, забезпечену на належному рівні матеріальними і технічними засобами.

2. Приведення завдань, функцій і напрямів діяльності у відповідність із сучасними потребами забезпечення національної безпеки у сфері державної безпеки.

3. Посилення захисту прав людини і громадянина, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз у контексті реалізації державної політики національної безпеки та інтегрування в європейські безпекові структури.

РОЗДІЛ II

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Міжнародне співробітництво Служби безпеки України з органами безпеки країн-партнерів здійснюється у відповідності до покладених на СБ України завдань щодо протидії загрозам національній безпеці України шляхом налагодження й розвитку взаємодії із зарубіжними партнерами у сфері боротьби з тероризмом і корупцією, протидії контрабанді й незаконній міграції, забезпечення енергетичної безпеки та нерозповсюдження зброї масового знищення (ЗМЗ).

Структурним підрозділом СБ України, що відповідає за організацію, координацію та здійснення міжнародної співпраці Служби з органами безпеки та іншими державними структурами країн-партнерів, а також міжнародними організаціями, є Центр міжнародного співробітництва СБ України.

Відповідно до офіційно проголошеного Президентом України Віктором Ющенком зовнішньополітичного курсу, спрямованого на інтеграцію до європейського та євроатлантичного простору, пріоритетними напрямками міжнародного співробітництва СБ України визначено такі:

- поглиблення співробітництва зі спецслужбами та правоохоронними органами країн – членів НАТО;
- співробітництво з міжнародними організаціями та європейськими інституціями, такими як: НАТО, ЄС, ООН, ОБСЄ, ПАРЄ;
- розвиток співробітництва на регіональному рівні, зокрема в рамках Організації за демократію та економічний розвиток – ГУАМ, а також з органами безпеки суміжних та дружніх країн.

З метою реалізації заходів, передбачених щорічними **цільовими планами у рамках Плану дій Україна – НАТО**, співробітництво СБ України з відповідними структурами Альянсу та країн-членів охоплює такі сфери співробітництва, як захист прав і свобод громадян, реформу-

вання державних органів у сфері національної безпеки та оборони, подальший розвиток цивільно-військових відносин, приведення структур сектору безпеки у відповідність до загальноприйнятих стандартів держав – членів НАТО, додержання міжнародних режимів експортного контролю та поглиблення двосторонніх контактів зі спецслужбами та правоохоронними органами країн-членів, створення

Міжнародна конференція «Захист демократичних цінностей та дотримання прав людини в ході діяльності спеціальних служб» (Київ, квітень 2008 р.)

механізму співробітництва державних органів у боротьбі з тероризмом та подальша співпраця з міжнародними фінансовими установами.

На виконання Указу Президента України «Про Національну систему координації співробітництва України з Організацією Північноатлантичного договору» рішенням Голови СБ України національними координаторами співробітництва України з НАТО у сфері безпеки та у сфері боротьби з корупцією, організованою злочинністю і тероризмом визначені заступники Голови СБ України, які забезпечують діяльність і здійснюють керівництво Міжвідомчими робочими групами у визначених сферах.

З метою обговорення питань співробітництва в галузі міжнародної та регіональної безпеки, на регулярній основі проводяться зустрічі керівництва СБ України з послами та іншими високопосадовцями країн – членів НАТО.

Президент України підтримав ініціативу СБ України щодо запрошення в Україну експерта Альянсу з питань цивільного контролю.

Важливим аспектом міжнародної діяльності СБ України є вивчення міжнародного досвіду у сфері **гарантування прав і свобод громадянина**. Свідченням ваги, якої СБ України надає цьому питанню, стала організація і проведення Службою міжнародної науково-практичної конференції «Захист демократичних цінностей та дотримання прав людини в ході діяльності спеціальних служб» за участі представників країн – членів НАТО, міжнародних організацій та провідних науковців України. За рішенням Президента України конференцію перетворено на щорічний захід.

Головним осердям співпраці з Альянсом у сфері реформування сектору безпеки та оборони є **Спільна робоча група Україна – НАТО з питань воєнної реформи (СРГ ВР)**.

Однією з ініціатив СРГ ВР, спрямованих на приведення вітчизняної галузі безпеки у відповідність до стандартів НАТО, є функціонування **Робочої групи Україна – НАТО з питань цивільного та демократичного контролю над сектором розвідки (РГКР)** у складі експертів усіх країн – членів НАТО та на чолі зі співголовою радником Голови СБ України О. Беловим. Починаючи з жовтня 2006 року, РГКР провела сім засідань, під час яких її члени дослідили питання парламентського контролю над сектором розвідки України, зміцнення засад невтручання спецслужб у політику, контролю за їхньою діяльністю, бюджетного забезпечення, демілітаризації, підготовки персоналу та ін.

Основними результатами співпраці в рамках РГКР є поглиблення співробітництва з НАТО, досягнення вищого рівня довіри між Альянсом і Службою безпеки України, розробка проекту концепції реформування СБ України, видання історичної (першої) Білої книги «Служба безпеки та розвідувальні органи України».

З квітня 2008 року РГКР діє у формі експертних консультацій за участю представників країн – членів НАТО, які висловили бажання допомагати Україні в питаннях реформування її безпекових структур. Перші експертні консультації відбулися у вересні 2008 року в Юрмалі (Латвія) під час конференції «Методи надання допомоги НАТО в оборонній та безпековій сфері: набутий досвід — пріоритети

*Проведення засідання СРГ ВР Україна – НАТО
з питань протидії тероризму (Київ, травень 2008 р.)*

*IV Спільний семінар Спеціального комітету НАТО – СБ України
«Нові тенденції кібер-загроз» (Ялта, вересень 2008 р.)*

майбутнього».

Під егідою СРГ ВР між Службою безпеки й відповідними структурами Альянсу запроваджено постійні консультації на високому та експертному рівнях із проблемних питань щодо спільної протидії міжнародному тероризму та іншим невійськовим загрозам глобального характеру. У рамках плану співробітництва з НАТО у сфері **протидії міжнародному тероризму** та відповідно до євроатлантичних стандартів і рекомендацій Ради Європи Службою безпеки України налагоджено дієву співпрацю у сфері безпеки зі структурами НАТО (зокрема зі Спеціальним комітетом, Офісом безпеки та Міжнародним секретаріатом), а також з понад 50 спеціальними службами та правоохоронними органами країн Альянсу.

У травні 2008 року на базі Міжнародного центру спеціальної підготовки СБ України (МЦСП) проведено круглий стіл за участю помічника Генерального секретаря НАТО з питань оборонної політики та планування посла І. Шедіві, керівника СБ України В. Наливайченка, представників спеціальних служб, правоохоронних органів та оборонних відомств країн – членів НАТО. За результатами зустрічі, погоджено план спільних заходів щодо продовження співробітництва СБ України з Північноатлантичним альянсом. Одним із таких заходів стало проведення восени 2008 року IV Семінару Спеціального комітету НАТО – СБ України на тему «Нові тенденції кібер-загроз».

Починаючи з 2008 року Служба безпеки України зробила перший крок у напрямі досягнення **сумісності з миротворчими контингентами країн – членів НАТО**, запропонувавши підрозділ зі складу Центру спеціальних операцій «А» СБ України до участі у Процесі планування та оцінки сил програми НАТО «Партнерство заради миру». Як наслідок, Службі запропоновано 11 Цілей Партнерства, виконання яких надасть можливість СБ України повноцінно брати участь в антитерористичних операціях під егідою НАТО.

Прагнучи посилити свою участь у міжнародній боротьбі з тероризмом, СБ України вживає заходів з метою збільшення невійськового внеску України до Міжнародних сил сприяння безпеці (МССБ) в Ісламській Республіці Афганістан наданням на регулярній основі наявної оперативної інформації для використання МССБ та

Навчальний семінар у рамках Програми професійної підготовки (Шпіц, Швейцарія, серпень 2008 р.)

наданням інструкторської допомоги представникам підрозділів спецпризначення правоохоронних органів та спеціальних служб Афганістану.

За сприяння іноземних партнерів проводиться багато навчальних заходів. Вони охоплюють різноманітні питання, як, наприклад, роль спецслужб у системі безпеки держави, управління та діяльність розвідувальних підрозділів,

боротьба з наркобізнесом, тероризмом.

У рамках реалізації **Програми з професійної підготовки персоналу СРГ ВР Україна – НАТО** співробітники СБ України удосконалюють володіння іноземними мовами, беруть участь у консультаціях, тренінгах та міжнародних конференціях, які проводять країни – члени НАТО за кордоном.

Іншим інструментом підвищення кваліфікації співробітників СБ України є виконання Індивідуальної програми партнерства Україна – НАТО. Спільно з представниками міністерств і відомств України співробітники Служби долучаються до навчальних програм і семінарів, що запропоновані країнами Альянсу.

З метою всебічного висвітлення державної політики з питань євроатлантичної інтеграції в рамках реалізації **Державної цільової програми інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2008–2011 роки**, СБ України проводить відповідну інформаційну роботу в цій галузі. Центром міжнародного співробітництва СБ України для інформування підрозділів Центрального управління та регіональних органів СБ України на регулярній основі готуються інформаційні матеріали про події та здобутки на шляху до євроатлантичної інтеграції держави.

Спільно з неурядовою організацією «Громадська Ліга Україна – НАТО» регулярно проводяться інформаційно-роз'яснювальні семінари для співробітників регіональних органів, підрозділів

Центрального управління, курсантів і працівників навчальних закладів СБ України, а також членів їхніх сімей. Ці заходи проводяться за сприяння представників структур НАТО, міжнародних організацій, провідних вітчизняних фахівців і науковців.

Служба безпеки приділяє особливу увагу розбудові відносин з безпековими та правоохоронними структурами **Європейського Союзу**.

У межах своєї компетенції Служба відповідає за виконання окремих положень **Плану дій Україна – ЄС**, основним завданням якого є наближення нашої держави до набуття повноправного членства у європейській спільноті. З метою переходу на якісно новий рівень відносин з ЄС, СБ України бере участь у підготовці «Нового практичного інструменту» на заміну Плану дій Україна – ЄС.

Для забезпечення належного виконання зобов'язань нашої держави, що випливають з її членства в Раді Європи, та беручи до уваги Резолюцію № 1466 (2005) і Рекомендацію № 1722 (2005) Парламентської Асамблеї Ради Європи від 5 жовтня 2005 року, СБ України залучається до реалізації **Плану заходів із виконання обов'язків та зобов'язань України**, що випливають з її членства в РЄ (з питань запобігання катуванням, іншим принижувальним видам покарання, додержання принципу презумпції невинуватості, процесуальних гарантій прав підозрюваних і обвинувачених та ін.). З метою розгляду стану виконання цього Плану в СБ України щороку проводяться робочі зустрічі керівництва Служби з представниками Моніторингового комітету ПАРЄ.

Особлива увага в рамках співробітництва СБ України з європейськими безпековими структурами надається питанням залучення матеріальної та технічної допомоги партнерів, зокрема в

Робоча зустріч з представниками Моніторингового комітету ПАРЄ (Київ, січень 2008 р.)

Щорічна спільна нарада керівників СБ України і Служби інформації і безпеки Республіки Молдова за участю Місії ЄС з прикордонної допомоги Україні та Молдові

рамках участі в програмах «Проект проти відмивання грошей та фінансування тероризму MOFI-UA2» та «Підтримка належного врядування: проект проти корупції».

У рамках реалізації Плану заходів щодо виконання **Державної програми інформування громадськості з питань європейської інтеграції України на 2008–2011 роки** на веб-сайті СБ України постійно здійснюється висвітлення питань європейської інтеграції Служби.

Співпраця СБ України з **Місією Європейської Комісії з прикордонної допомоги Україні та Молдови** спрямована на виконання завдань протидії корупції, організованій злочинності, контрабанді товарів, торгівлі людьми, нелегальній міграції, незаконному обігу наркотиків, фінансовим злочинам, тощо.

Спеціально уповноважені співробітники Служби беруть участь у щомісячних нарадах Місії ЄК та в роботі спільної робочої групи по контактах із Місією. На постійній основі організуються спеціальні операції, в яких беруть участь міжвідомчі мобільні групи.

Надзвичайно важливим напрямом міжнародного співробітництва СБ України є співпраця на двосторонньому рівні з органами безпеки

провідних країн світу, в тому числі США, Великої Британії, Франції, Німеччини, Ізраїлю та Росії.

Основним інструментом реалізації зазначеного співробітництва є проведення робочих зустрічей з експертами, спеціалістами та офіційними представниками партнерів з метою відпрацювання спільних заходів і обміну інформацією.

До пріоритетних питань взаємодії з іноземними партнерами відносяться боротьба з міжнародним тероризмом, розповсюдженням ЗМЗ, корупцією і транснаціональною організованою злочинністю (нелегальною міграцією, наркаторгівлею, торгівлею людьми).

Керівництво СБ України тримає на постійному контролі завдання **боротьби з корупцією**, розуміючи останню як тяжку перешкоду на шляху до європейського та євроатлантичного правового простору. Службою здійснено окремі організаційно-практичні заходи, спрямовані на підвищення ефективності боротьби з цим негативним явищем, посилення взаємодії з іншими вітчизняними та іноземними правоохоронними і контрольними структурами. За сприяння НАТО реалізується «Ініціатива з розбудови системи довіри та відкритості оборонних інституцій». У рамках Ініціативи проводяться навчальні семінари з питань підвищення корпоративної етики та антикорупційної культури співробітників СБ України.

З метою реалізації Указу Президента України про забезпечення проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу, а також на виконання домовленостей з Агентством внутрішньої безпеки Республіки Польща у сфері **боротьби з міжнародним тероризмом** Службою на базі Штабу АТЦ СБ України проведено ряд антитерористичних навчань з координації протидії терористичним актам під час масових заходів.

*Антитерористичні навчання
(Київ, травень 2008 р.)*

З метою посилення антитерористичної складової діяльності Служби, у рамках міжнародного проекту реалізуються ініціативи зі створення МЦСП для підготовки фахівців антитерористичних

підрозділів країн – членів НАТО, країн – учасниць ГУАМ та країн Східної Європи. На базі СБ України засновано Український сегмент Віртуального центру ГУАМ.

На виконання двосторонніх україно-ізраїльських домовленостей, СБ України організовано і проведено спільні тактико-спеціальні навчання з попередження та припинення терористичних актів, спрямованих проти громадян Держави Ізраїль та її дипломатичних установ в Україні.

Ще одним важливим аспектом міжнародної діяльності СБ України є боротьба з **транснаціональною організованою злочинністю**. Яскравим доказом ефективності зазначеної вище співпраці є високі результати проведених спільних міжнародних операцій з викриття та припинення контрабанди наркотичних речовин, вилучення тяжких наркотиків та прекурсорів (героїн, кокаїн, метадон), розкриття злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми і нелегальною міграцією, протидії легалізації міжнародних релігійно-екстремістських організацій.

Наприклад, у сфері протидії перевезенню наркотиків налагоджено взаємовигідні відносини з органами безпеки США, Великої Британії, Туреччини, Польщі та ін. За результатами заходів з протидії міжнародному наркобізнесу, реалізованих спеціальними підрозділами СБ України спільно з правоохоронними органами країн Східної Європи, США та у взаємодії з МВС, ДПС і ДМС України, у 2008 році з незаконного обігу вилучено 214 кг героїну, 40 кг кокаїну, 6,1 кг амфетаміну, понад 1 т прекурсорів. Загальна «ринкова вартість» вилучених наркотичних речовин орієнтовно сягає 25 млн. доларів США.

Міжнародне співробітництво СБ України є дієвим механізмом, спрямованим на ефективне виконання завдань із забезпечення державної безпеки. Послідовний розвиток співпраці з міжнародними партнерами в багатосторонньому і двосторонньому форматах дає змогу здійснювати обмін важливою інформацією, ефективно протидіяти постійно виникаючим у сучасному світі викликам та загрозам, започитувати передовий досвід.

РОЗДІЛ ІІІ

ВЗАЄМОДІЯ ЗІ ЗМІ ТА ЗВ'ЯЗКИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

Діяльність спецслужб полягає у захисті національних інтересів специфічними методами, які нерідко передбачають у суворій відповідності до законодавства тимчасове обмеження прав і свобод людини. Забезпечити баланс між правами людини і правом суспільства на безпеку – важливе завдання демократичної держави і її інституцій.

Демократичний цивільний контроль над безпековим сектором в Україні розвивається на ґрунті зміцнення в державі демократичних засад, таких як свобода слова й відсутність політичної цензури, усвідомлення громадою загально визнаних гуманітарних пріоритетів. Практика діяльності СБУ з перших днів її створення свідчить, що саме тоді, коли для широкого загалу засади громадянського суспільства стають безперечною цінністю, інформаційний сигнал, що надсилається спецслужбою, яка декларує свою готовність до контролю за її діяльністю, знаходить адекватну реакцію у суспільства.

За умов специфіки діяльності спецслужб, що визначається інтересами національної безпеки й завданнями захисту державної таємниці, засоби масової інформації, громадські структури мають незаперечні підстави вільно користуватися правами і свободами, гарантованими Європейською конвенцією з прав людини (ЄКПЛ) з відповідними протоколами до неї, а також міжнародними документами, ратифікованими нашою державою.

Саме міжнародні норми і стандарти демократії визначили створення підрозділів зв'язків з громадськістю і пресою у структурі СБ України – це був перший досвід формалізації не пов'язаних з оперативно-розшуковою діяльністю контактів спецслужби із засобами масової інформації та громадськими структурами. Стаття 7 Закону «Про Службу безпеки України» визначає, що «Громадськість України через засоби масової інформації та в інших формах у визначеному законодавством порядку інформується про діяльність Служби безпеки України».

Усі законодавчі акти, що регламентують діяльність СБУ, мають відкритий характер. Це дає змогу громадянам співвідносити інформацію, яка оприлюднюється від імені української спецслужби, з положеннями Конституції України, правовими нормами. Зокрема, відкрито обговорювався, а згодом був ухвалений Закон «Про

оперативно-розшукову діяльність». Як уже наголошувалося, громадську експертизу проходить проект нової редакції Закону «Про Службу безпеки України». Його обговорено на засіданнях Громадської ради при СБУ, презентовано акредитованим в Україні представникам іноземних партнерських спецслужб, розміщено на офіційному сайті СБУ, відвідувачам якого запропоновано висловлювати з цього приводу конструктивні зауваження, пропозиції, альтернативні думки.

Інформування громадськості про діяльність органів безпеки здійснюється Центром взаємодії із ЗМІ та громадськістю центрального апарату СБУ, а також прес-підрозділами регіональних управлінь згідно з визначеними керівництвом держави основними напрямками діяльності СБУ (захист суверенітету й економічних інтересів держави, протидія тероризму, боротьба з корупцією та організованою злочинністю тощо) та відповідно до положень законодавства з урахуванням оперативної обстановки й інформаційних запитів засобів масової інформації.

З метою всебічного і своєчасного висвітлення позиції Служби щодо визначення місця й ролі відомства у забезпеченні національної безпеки України, здобутків спецслужби на основних напрямках її діяльності, підвищення оперативності в підготовці, погодженні та поширенні повідомлень, посилення координованості в діях із прес-підрозділами інших правоохоронних органів у структурі СБУ здійснюється єдина інформаційна політика. Її основні напрями визначає керівництво Служби, ґрунтуючись на законодавстві та стандартах і принципах відкритості та прозорості у відносинах із пресою.

З метою формування у суспільстві позитивного іміджу Служби безпеки України, об'єктивного розуміння її завдань, реалізації конституційного права громадян на участь в управлінні державою, надання широких можливостей для вільного доступу громадян до інформації та поглиблення відкритості і прозорості в діяльності СБУ Прес-центр регулярно інформує громадськість про основні результати оперативно-службової діяльності. У засобах масової інформації та на офіційному сайті відомства висвітлюються робота Громадської ради при Службі безпеки України, співпраця з Українським інститутом національної пам'яті та благодійними фондами, громадськими неурядовими організаціями, у тому числі міжнародними.

Засідання Громадської ради при Службі безпеки України.

Широким контактам Служби безпеки України із провідними вітчизняними й іноземними засобами масової інформації сприяє те, що спецслужба оприлюднює соціально значущу, правдиву, фахово коректну, юридично обґрунтовану інформацію. Через Прес-центр журналістам надаються відповіді на офіційні запити до СБУ з поточних питань, роз'яснення та коментарі. Лише протягом 2008 року кореспонденти двох десятків видань мали змогу безпосередньо спілкуватися з першими керівником СБУ. Змістовні, різнопланові інтерв'ю були не лише вміщені в цих виданнях – їх широко цитували інші ЗМІ.

Матеріали, які оприлюднює СБУ, спрямовані насамперед на профілактику правопорушень, поширення серед населення правових знань, утвердження громадської думки про неминучість покарання за скоєний злочин, формування прихильного ставлення громадян до органів держбезпеки. За результатами опитувань, здійснюваних провідними соціологічними службами, СБУ має найвищий рівень довіри громадян серед вітчизняних правоохоронних структур.

Упродовж 2008 року висвітлювалися також результати зустрічі керівництва СБУ з послами країн – членів НАТО і презентації концепції реформування відомства. Суспільство поінформовано з багатьох актуальних питань: стан фінансового й матеріально-технічного забезпечення української спецслужби; залучення громадськості до заходів з протидії корупції; результативні заходи української контррозвідки; захист національної державності та протидія сепаратизму.

Важливий аспект діяльності Служби – захист демократичних цінностей, забезпечення механізмів додержання прав людини, а також вивчення передового досвіду в цій сфері.

Свідченням ваги, яку СБ України надає цьому питанню, є її ініціатива проведення міжнародної науково-практичної конференції «Захист демократичних цінностей та дотримання прав людини в ході діяльності спеціальних служб».

У першій такій конференції (2008), організованій Службою за сприяння Національного інституту проблем міжнародної безпеки при РНБО України та Женевського центру демократичного контролю над збройними силами, взяли участь представники країн – членів НАТО, міжнародних організацій та провідних наукових кіл України.

У конференції взяли участь професор Університету графства Дурхам (Велика Британія) Ян Лі, голова програм з огляду розвідувальних структур Женевського центру демократичного контролю над збройними силами Ханс Борн, експерт Академії оборони Великої Британії Джеймс Шерр, співголова Робочої групи Україна – НАТО з демократичного та цивільного контролю Бріджит Остін, Посол США в Україні Вільям Тейлор, відомі українські експерти, науковці, представники неурядових організацій, члени Робочої групи Україна – НАТО з питань цивільного та демократичного контролю за сектором безпеки та розвідки, народні депутати, представники ЗМІ.

За результатами конференції схвалено рекомендації щодо конкретних кроків удосконалення механізму демократичного контролю за діяльністю українських спецслужб, його гармонізації відповідно до вимог демократичного суспільства з урахуванням світового досвіду.

Схвально сприйняла українська громада і проведення у стінах Служби безпеки України в листопаді 2007-го (напередодні Дня вша-

нування пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років та політичних репресій) жалобного молебню за невинно закатованими жертвами тоталітарного режиму. Участь у релігійній відправі взяли священники різних конфесій в Україні, представники неурядових організацій, громадські діячі, співробітники СБ України. Як акт духовного очи-

У СБ України церковнослужителям передано культурні цінності й розсекречені архівні матеріали (2008).

щення висвітлювали засоби масової інформації молебень, що уперше з 20-х років минулого століття відбувся у стінах споруди на вулиці Володимирській, 33.

У лютому 2008 року Служба безпеки України передала служителям культу розсекречені матеріали архівних кримінальних справ на реабілітованих священників Української автокефальної православної церкви (її, як відомо, було ліквідовано за радянської влади – у 30-х роках минулого століття). Цінні історичні документи зберігалися в Державному архіві СБУ.

Одним з елементів публічності у практиці української спецслужби є запровадження її керівництвом систематичних брифінгів щодо поточних результатів діяльності СБУ. Брифінги відбуваються у форматі відкритої акредитації представників засобів масової інформації, які під час заходу можуть ставити гострі запитання й отримувати на них відповіді з перших уст – керівників Служби й оперативних підрозділів або речника СБУ. Безпосередньо за участю керівника СБУ 2008 року проведено сім брифінгів і 22 публічних заходи.

Керівник СБ України Валентин Наливайченко (ліворуч) і художник Іван Марчук під час передачі картин до музеїв (2008).

Врятовані культурні цінності поповнять музейні експозиції.

Загалом протягом 2007–2008 років Прес-центр організував понад 60 брифінгів, прес-конференцій, круглих столів та інших подібних заходів. Ці зустрічі з журналістами мали характер звітування перед громадськістю щодо результатів діяльності СБ України або були тематичними, наприклад, з питань боротьби з порушенням антикорупційного законодавства, зловживаннями у сфері земельних відносин та у процесі державних закупівель і використання бюджетних коштів тощо.

Преса завжди присутня на публічних заходах за участю керівництва СБУ. Журналісти і представники неурядових міжнародних і вітчизняних організацій брали участь у засіданнях Міжвідомчої робочої групи з питань протидії корупції. Було організовано й широко висвітлено, приміром, передачу в українські музеї картин та інших творів мистецтва, вилучених у контрабандистів.

Традиційними є зустрічі з репортерами, що спеціалізуються на правоохоронній тематиці, напередодні професійного свята – дня Служби безпеки України. З цієї нагоди підбиваються підсумки творчого конкурсу на краще високопрофесійне та об'єктивне висвітлення діяльності СБУ. Приміром, 2008 року відзначено творчі колективи й журналістів за підтримку гуманітарних проектів – щодо розсекречення та оприлюднення архівних матеріалів і відновлення історичної пам'яті українського народу. Ряд керівників редакційних колективів нагороджено Почесною відзнакою за значний особистий внесок у справу утвердження та зміцнення державної безпеки України. Лауреатів конкурсу – журналістів регіональних видань привітали і в обласних управліннях СБУ. На Луганщині диплом Служби безпеки України вручено голові обласної філії Асоціації дослідників голодоморів України Ірині Магрицькій – упорядникові книги «Врятована пам'ять». Це видання про Голодомор 1932–1933 років на Луганщині вийшло друком за сприяння Служби безпеки України.

З нагоди Дня незалежності України надіслано від імені керівництва Служби вітання багатьом вітчизняним журналістам, які об'єктивно й неупереджено, спираючись на архівні документи, висвітлюють «білі плями» в історії України – ті її сторінки, які тривалий час замовчувалися або були викривлені за панування ідеології тоталітарних режимів.

Підрозділи «Альфи». В об'єктиві преси – тренування на суші й на морі.

Останніми роками журналісти, виконуючи завдання редакцій, часто відвідували центральний офіс СБУ, Штаб Антитерористичного центру при СБУ, де працює Віртуальний центр ГУАМ, виїздили на полігон Центру спеціальних операцій боротьби з тероризмом і за-

Навчання на полігоні Центру спеціальних операцій боротьби з тероризмом і захисту учасників кримінального судочинства (2008). хисту учасників кримінального судочинства. Представники преси висвітлювали хід силових фаз міжнародних антитерористичних навчань. Члени громадської організації «Молодь проти корупції» мали змогу долучитися до спеціальних операцій СБУ, спрямованих

на вилучення з незаконного обігу трамадолу та інших сильнодійних лікарських препаратів.

Сектор безпеки в усіх країнах світу традиційно вважається специфічною сферою, в якій панує культура секретності. Статистика оприлюднення матеріалів СБУ у відкритих джерелах інформації свідчить про істотні позитивні зрушення: суворі вимоги захисту державної таємниці й конфіденційної інформації не суперечать широкому діалогу із суспільством. Протягом 2008 року Прес-центр оприлюднив: на офіційному сайті СБУ – 695, в інтернет-виданнях – 4 494, у друкованій пресі – 902, по телебаченню – 826, по радіо – 370 повідомлень. Загалом – 7 596 матеріалів.

Для ЗМІ та громадськості джерелом найбільш достовірної інформації про здобутки української спецслужби та офіційну позицію СБУ з гострих поточних питань є офіційний сайт Служби, створений 2000 року. Щодня до інформаційного ресурсу відомства (www.ssu.gov.ua) звертаються тисячі користувачів мережі Інтернет з усіх континентів планети. З урахуванням цього так само щоденно оновлюються українська й англійська версії веб-сайту, поповнюється його «фотогалерея».

Для створення дієвої системи співпраці з громадськістю в засобах масової інформації, зокрема й у мережі Інтернет, розміщено номери контактних телефонів регіональних органів і органів військової контррозвідки СБУ та їхніх підрозділів, графіки прийому громадян посадовими особами.

Працюють «телефони довіри», призначені для звернень громадян на конфіденційній основі. Ці нововведення – розвиток механізмів партнерства СБУ з суспільством у спільному протистоянні викликам національній безпеці та забезпеченні реального громадського контролю у сфері захисту державних інтересів. Завдяки впровадженню цих форм взаємодії громадяни можуть оперативно інформувати СБ України щодо корупційних дій державних службовців, а також з питань, які заслуговують на увагу контррозвідки, тобто стосуються особливо небезпечних злочинів проти держави. Одержані з електронних скриньок матеріали передаються до відповідних підрозділів Служби безпеки для розгляду, перевірок та врахування в роботі.

Включений до урядового порталу веб-сайт відповідає усім вимогам до офіційних сайтів відомств, державних органів. Зокрема,

*У СБ України презентація фільму про Голодомор 1932–1933 років.
Промовляє колишній політв'язень Євген Свєрстюк (2008).*

розділ «нормативно-правові акти» містить рубрики «нормативно-правові акти», «регуляторна діяльність», «ліцензування», «державні закупівлі», «забезпечення секретності в органах». На виконання Бюджетного кодексу України СБУ на офіційному сайті щороку оприлюднює інформацію про витрачання нею бюджетних коштів. Так само прозоро, з висвітленням на сайті, проводяться конкурси із закупівлі житла для співробітників СБУ, придбання майна тощо.

З метою підвищення рівня правової освіти населення на сайті СБ України в рубриці «протидія проявам корупції» систематично вміщуються відповідного змісту матеріали. Йдеться про факти притягнення до відповідальності посадових осіб підприємств, установ, організацій, державних службовців, та інших громадян, визнаних у судовому порядку винними у вчиненні корупційних правопорушень.

Відповідно до вимог підзвітності спецслужби суспільству вдосконалюється зміст офіційного сайту. Його інформаційне наповнення переорієнтовано на тематичне висвітлення актуальних завдань відомства. Це, зокрема, реформування Служби на засадах прозорості й відкритості, міжнародне співробітництво, європейська та євроатлантична інтеграція, відновлення історичної пам'яті. Належна увага приділяється пріоритетові демократичних цінностей і прав людини, питанням дотримання чинного законодавства, співпраці з громадськістю, особливо в боротьбі з корупційними злочинами, міжнародним наркобізнесом.

Для реалізації конституційного права на участь громадян в управлінні державними справами, надання їм ширших можливостей для вільного користування інформацією, забезпечення принципів відкритості та прозорості в діяльності правоохоронних органів Президент України В. Ющенко підтримав пропозицію Служби безпеки України і своїм розпорядженням створив Громадську раду при СБУ. Цей дорадчий орган сприяє здійсненню цивільного контролю у сфері безпеки держави, інформуванню громадськості про діяльність СБУ, проведенню консультацій та широкому обговоренню проектів найважливіших рішень, зміцненню довіри населення до Служби. До складу Громадської ради входять авторитетні політичні, громадські діячі, науковці, журналісти, незалежні експерти.

Робота Громадської ради сприяє «зміцненню добрих стосунків між різними складовими сектору безпеки: державними інституціями

та представниками громадянського суспільства» (Рекомендація 1713 (2005) ПАРЄ «Демократичний аналіз сектору безпеки в країнах-членах»).

На одному із засідань Громадської ради розглянуто проекти Концепції реформування СБ України й Комплексної цільової програми реформування СБ України, згодом схвалені РНБО і затверджені указами Президента України.

На початку вересня 2008 року члени цього дорадчого органу взяли участь в опрацюванні проекту нового Закону України «Про Службу безпеки України» і висловили пропозиції та зауваження до нього. Йшлося, зокрема, про потребу врахування в процесі реформування СБУ перехідного стану українського суспільства та соціально-економічної сфери, а також проблем геополітичного рівня, що створюють істотні загрози національній безпеці, яких немає в більшості країн сталої демократії. Учасники обговорення наголошували на суспільній важливості законодавчого визначення функцій і повноважень спецслужби у сфері захисту інформаційної безпеки держави.

Круглий стіл з представниками української інтелігенції (2008).

Членів Громадської ради було також запрошено до активної участі в діяльності, створеної за Указом Президента України в рамках реалізації антикорупційних ініціатив керівництва держави Міжвідомчої робочої групи з питань протидії проявам корупції.

З огляду на суспільну важливість теми і з метою узгодження дальших спільних дій, спрямованих на підвищення ефективності антикорупційної діяльності державних і неурядових інституцій, Служба безпеки України закликала долучитися до спільних заходів відповідні громадські організації.

У липні 2008 року відбувся круглий стіл неурядових організацій, у роботі якого взяли участь представники громадського об'єднання «Антикорупційний комітет», проекту Ради Європи «Підтримка належного урядування: проект проти корупції в Україні – UPAC», Американської асоціації юристів «Ініціатива з верховенства права», громадянської мережі «Опора», Організації економічного співробітництва і розвитку (OECD), проекту «Розвиток спеціалізованих служб з боротьби проти корупції в Україні». На думку учасників форуму, забезпечення послідовного втілення в життя положень національної антикорупційної стратегії за плідної участі міжнародних місій і неурядових структур, за підтримки громадськості й міжнародної спільноти в реалізації державних антикорупційних ініціатив є запорукою подолання корупції та наближення України до рівня розвинених європейських держав.

СБУ звернулася до громадських організацій, діяльність яких пов'язана з протидією корупції, з проханням повідомляти про відомі їм протиправні дії державних службовців і установ, надавати Міжвідомчій робочій групі конструктивні пропозиції у цій сфері, здійснювати в регіонах моніторинг щодо ефективності антикорупційних заходів. Ініційовано створення громадських організацій спротиву корупції при Центральному управлінні та регіональних органах Служби безпеки України. Підґрунтя їхньої діяльності – партнерство з громадськими об'єднаннями в таких питаннях:

- одержання первинної інформації про факти хабарництва й корупції серед осіб, уповноважених на виконання функцій держави;
- публічний контроль за притягненням корупціонерів до передбаченої чинним законодавством відповідальності;

– звітування перед громадськістю щодо здійснених перевірок за повідомленнями громадян про корупцію.

Одним з механізмів взаємодії з неурядовими організаціями у сфері протидії корупції є спільне дослідження «вузьких» місць в організаційній і управлінській діяльності державних органів, надання рекомендацій щодо усунення передумов до корупції та запобігання злочинним проявам. Дієвими заходами з попередження корупційних проявів може стати проведення спільних з неурядовими структурами перевірок відомостей, що надаються кандидатами на посади уповноважених на виконання функцій держави.

З ініціативи Служби безпеки України кваліфіковані представники неурядових організацій здійснюють експертизу нормотворчих пропозицій СБУ, спрямованих на усунення причин і умов існування корупції, на предмет їх відповідності європейським стандартам, наявності в них прихованих корупційних ризиків.

Отже, належно організована взаємодія зі ЗМІ, тісні зв'язки з громадськістю, інститутами громадянського суспільства є не лише окресленою законодавством і загальноєвропейськими принципами вимогою до будь-якої спецслужби демократичної держави, а водночас – необхідною складовою частиною її діяльності, запорукою ефективного виконання цією структурою покладених на неї завдань, успішного її реформування.

РОЗДІЛ IV

ВІДРОДЖЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ

Про незворотність утвердження нових принципів у діяльності української спецслужби свідчать, зокрема, масштабні гуманітарні проекти, започатковані за підтримки Українського інституту національної пам'яті і Міжнародного благодійного фонду «Україна 3000». Багато зроблено на виконання відповідних рішень керівництва держави щодо відновлення історичної правди, утвердження демократичного майбутнього нашої держави та нетерпимості до насильства у світі. Цій меті підпорядковано додаткове вивчення питання політичних репресій проти жителів України й українців за її межами, увічнення пам'яті жертв голодоморів і політичних репресій, всебічне вивчення й об'єктивне висвітлення історії національно-визвольного руху. Розкриття історичної правди й винесення уроків з цих трагедій позитивно оцінює світова спільнота.

Важливим своїм завданням у цьому напрямі СБУ вважає розсекречення в порядку, визначеному законодавством, матеріалів, що зберігаються у Галузевому державному архіві СБУ. Служба безпеки виходить із того, що жодних таємниць у цих питаннях немає і не може бути.

На виконання указів Президента України В. Ющенка щодо вшанування пам'яті жертв голодоморів і політичних репресій в Україні Служба безпеки розкрила для громадськості та світової спільноти наявні в архіві документи, що стосуються голодоморів, і закликала до співпраці дослідників, істориків, усіх небайдужих громадян.

На сайті СБУ розміщено електронні копії розсекречених матеріалів і книжки «Розсекречена пам'ять: Голодомор 1932–1933 років в Україні в документах ГПУ–НКВД».

Видання за матеріалами Держархіву СБ України (2008).

У Галузевому державному архіві СБУ завершено формування цілісного масиву документів, пов'язаних з Голодомором. На спеціальний облік взято і внесено до узагальненого переліку 376 архівних документів. Державному комітетові архівів України передано інформацію про архівні фонди СБУ, в яких зберігаються документи про Голодомор, для створення єдиного реєстру архівних фондів меморіального характеру.

Для надання достовірних фактів про Голодомор 1932–1933 років в Україні Служба безпеки заздальгідь розгорнула активну інформаційну й науково-видавничу діяльність. Спільно з Міжнародним благодійним фондом «Україна 3000» двома накладками видано науково-документальну книжку «Розсекречена пам'ять: Голодомор 1932–1933 років в Україні в документах ГПУ–НКВД». Загальний наклад видання становить 4 000 примірників, які безкоштовно передано до бібліотек, освітніх і наукових закладів, архівних установ, громадських організацій в Україні та за кордоном. На основі опублікованих у книжці документів у наукових і освітніх центрах України проведено майже 100 наукових конференцій, семінарів та круглих столів, де всебічно обговорювалися причини й наслідки Голодомору-геноциду.

У рамках підготовки багатотомної Національної книги пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років в Україні спільно з Українським інститутом національної пам'яті організовано пошук документальних матеріалів про трагедію. Служба безпеки сприяла органам державної влади та місцевого самоврядування у складанні списків населених пунктів, які постраждали від Голодомору. У Київському обласному томі згаданого видання вміщено статтю «Жнива скорботи» на Київщині (нотатки за архівними матеріалами ГПУ–НКВД)»,

Один зі стендів виставки про Голодомор 1932–1933 років.

підготовлену фахівцями СБУ. За сприяння Держархіву в цьому та інших виданнях опубліковано низку архівних документів радянських репресивних органів (оперативні накази, статистичні зведення, довідки, листи тощо).

Служба безпеки України оприлюднила свою позицію на підтримку юридичного висновку, підготовленого Міністерством юстиції України, щодо визначення Голодомору як геноциду Українського народу. Останнім часом проводиться велика дослідницька робота, одним з результатів якої стало складання списку організаторів і виконавців геноциду – партійних, радянських керівників, співробітників органів держбезпеки, причетних до трагічних подій. Йдеться, передусім, про партійно-державне керівництво СРСР і УСРР – Сталіна, Молотова, Кагановича, Косіора, Постишева, а також керівників репресивних органів – Ягоду, Реденса, Балицького, Кривця, працівників органів ГПУ районного рівня, які безпосередньо на місцях здійснювали жорстоку каральну політику проти українського села за опір політиці більшовицького режиму. Документи зі сфабрикованих кримінальних справ дають змогу визначити міру персональної відповідальності кожного з тодішніх посадовців за певні антинародні дії. Перші частини списку цих осіб оприлюднено в засобах масової інформації та на офіційному сайті СБУ.

Протягом листопада 2006 р. – грудня 2007 р. в усіх регіонах України, а також у столицях Російської Федерації і Білорусі показано виставку «Розсекречена пам'ять». На сході й заході, у центрі, на півдні й півночі країни вона мала широкий суспільний резонанс. Виставку відвідали 100 тисяч осіб, які залишили у книзі відгуків майже 1400 зворушливих записів, у тому числі свідчень геноциду Українського

Публічні заходи в СБ України за участю громадськості (2008).

народу. На основі цієї книги відгуків побачило світ факсимільне видання «Дзеркало душі народної. Спогади та враження відвідувачів виставки про Голодомор 1932–1933 років в Україні “Розсекречена пам’ять”».

Під час презентації 7-го тому видання «Польща та Україна у тридцятих-сорокових роках ХХ століття...» (2008).

У березні 2007 року в рамках міжнародного співробітництва за участю посла України в Республіці Польща в Кракові проведено виставку під назвою «Великий голод в Україні 1932–1933». А у листопаді 2008-го з нагоди 75-х роковин Голодомору в Україні СБУ презентувала в Києві 7-й том «Голодомор в Україні 1932–1933» спільного україно-польського видання «Польща та Україна у тридцятих-сорокових роках ХХ століття. Невідомі документи з архівів спеціальних служб».

Цей масштабний проект реалізують Служба безпеки України і Міністерство внутрішніх справ і адміністрації Республіки Польща за підтримки Інституту національної пам'яті Польщі та Інституту політичних та етнонаціональних досліджень НАН України. У книжці вміщено 230 документів з Галузевого державного архіву СБ України, Центрального військового архіву у Варшаві, регіональних архівів – серед них матеріали радянських органів безпеки, польської розвідки, дипломатів, поліції та адміністрації. Документи подано мовою оригіналу й у перекладі (відповідно українською або польською), готується також англomовна версія книжки.

Особливістю цього видання є оприлюднення документів про допомогу, яку надавали голодним жителі сучасних Західної України

і Польщі, про акції солідарності. У попередні роки вийшли друком 5–6-й томи «Акція „Вісла” 1947» і «Операція “Сейм” 1944–1946». Під час презентації 7-го тому посол Республіки Польща в Україні Яцек Ключковські вручив співробітникам Галузевого державного архіву СБУ та історику Юрію Шаповалу, які працювали над спільною серією видань, польські державні нагороди.

Електронні версії виставки «Розсекречена пам'ять» і однойменного збірника документів передано до МЗС України для перекладу мовами країн ООН для поширення в парламентах, урядових установах, серед громадськості, в освітніх і наукових закладах іноземних держав. З ініціативи Посольства України в Республіці Хорватія матеріали СБУ опубліковано в перекладі у книжці «Геноцидний злочин тоталітарного режиму в Україні 1932–1933. Голодомор». На прохання українських громадських організацій Австралії, Казахстану, Канади, Німеччини та США для організації відповідних заходів за кордоном їм також було надіслано електронні копії архівних документів СБУ про Голодомор і виставки «Розсекречена пам'ять».

Колегія Служби безпеки України на виконання Указу Президента України В. Ющенка «Про заходи у зв'язку з 70-ми роковинами Великого терору – масових політичних репресій 1937–1938 років» схвалила пропозицію щодо створення спільно зі Львівською міською радою в адмінбудівлі Управління СБУ у Львівській області Меморіального комплексу пам'яті жертв окупаційних режимів (у колишній горезвісній тюрмі «на Лонцького» за адресою: Львів, вул. Степана Бандери, 1). Цей крок сприятиме дальшому відновленню історичної справедливості, увічненню пам'яті людей, безвинно закатованих у цих стінах за доби тоталітаризму та під час війни.

На виконання цього Указу Глави держави Український інститут національної пам'яті у взаємодії з громадськими організаціями («Меморіал», Всеукраїнське товариство політв'язнів та репресованих, «Просвіта» та ін.) у 2007–2008 роках організував низку заходів (семінари, прес-конференції тощо) за участю представників СБ України. Зокрема, представницькі українські делегації відвідали Соловецькі острови (Архангельська область Російської Федерації), Медвежогорськ і урочище Сандармох (Республіка Карелія), де взяли участь у традиційних міжнародних днях пам'яті жертв політичних репресій. За підсумками поїздок до північних меморіалів опубліковано

Представницька делегація громадськості, сформована Українським інститутом національної пам'яті, відвідала меморіал у Левашово під Санкт-Петербургом, де поховано тисячі жертв політичних репресій 1930-х років (серпень 2008).

Делегація української громадськості на Соловках (серпень 2007).

На місці поховання жертв політичних репресій 1930-х під Биківнею на Київщині (2007).

низку статей, підготовлено матеріали для нових книжкових видань. Триває також підготовка науково-документальної книжки про Биківнянську трагедію – на основі джерел, що зберігаються в Галузевому державному архіві СБ України.

Спільно з Державним комітетом архівів України, Українським інститутом національної пам'яті, МВС України та іншими установами СБУ бере участь у розробці архівно-пошукового проекту «Український мартиролог ХХ століття». До узагальненої комп'ютерної бази даних внесено вже десятки тисяч імен безвинних жертв тоталітаризму.

Громадська рада при СБУ підтримала ініціативу Служби сприяти розсекреченню й оприлюдненню документів, які є в архівах Міністерства внутрішніх справ України (справи про так зване розкуркулення), а також щодо підготовки й укладення Державним комітетом архівів України двосторонніх угод з архівними відомствами Росії, Білорусі та інших країн про надання архівних справ українців і вихідців з України, які відбували покарання або були репресовані за її межами (Кубань, Берестейщина, степові райони Казахстану та інші регіони).

У справі пошуку й оприлюднення інформації про жертви репресивної політики комуністичного режиму Служба безпеки України співпрацює з Комітетом національної безпеки Республіки Казахстан (КНБ РК). Протягом 2005–2008 років до Галузевого державного архіву СБУ надійшли відомості стосовно 15 675 жертв політичних репресій – вихідців з України, які відбували покарання в Казахстані у 1920–1950-х роках. Казахська сторона надала списки українців – в'язнів виправно-трудового табору «Степлаг» і табору «Карлаг» (поблизу Караганди). Цю інформацію розміщено на офіційному сайті СБУ. Крім того, регіональні управління КНБ РК надіслали списки на 7 657 осіб, складені за наявними у них архівними документами з відомостями про інші табори. Служба безпеки, у свою чергу, також провела архівний пошук і уклала списки уродженців Казахстану (85 осіб), яких було репресовано на території Української РСР, про що поінформовано КНБ РК.

На думку колишнього Голови Державного комітету архівів України Геннадія Боряка, серед 11 галузевих архівів, що інтегровані нині в державну архівну систему, саме у Службі безпеки України створено найефективнішу модель оприлюднення важливої ретроспективної

інформації в інтересах задоволення інформаційних потреб громадян, суспільства та держави.

Служба безпеки України багато уваги приділяє архівно-пошуковій роботі, вивченню, розсекреченню та оприлюдненню документів ГПУ–НКВД–КГБ про Український визвольний рух 1920–1950 років. Віднайдено, наприклад, копію наказу Української головної визвольної ради від 15 березня 1946 року № 1/46, у якому за підписом генерала Тараса Чупринки (Роман Шухевич) майора УПА «Вороного» (Василя Левковича) нагороджено «Золотим хрестом бойової заслуги» II ступеня. З міркувань конспірації в бойових умовах воякам УПА нагороди не видавали. Лише через 62 роки – після оприлюднення документів з архіву СБУ – герой зміг одержати нагороду. У Львові в присутності представників органів влади і громадських організацій полковникові УПА Василеві Левковичу урочисто вручено бойову відзнаку.

У грудні 2007 року відповідно до рішення круглого столу «Активізація взаємодії щодо правдивого висвітлення діяльності ОУН і УПА за документами архіву СБ України та іншими матеріалами» створено робочу групу істориків при СБУ з вивчення діяльності ОУН і УПА. Членами групи є представники Українського інституту національної пам'яті, Державного комітету архівів України, Інституту історії НАН України, Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка, Національної академії СБУ, Галузевого державного архіву СБУ, «Меморіалу». Основними напрямками дослідження є Український визвольний рух від 1920 до 1991 року, дисидентський рух опору 1960–1970-х та національно-демократичний рух 1980–1990-х років.

У Службі безпеки України проводяться Громадські історичні слухання (спільний проект з Українським інститутом національної пам'яті). Перший такий захід присвячено УПА, її місцю в історії держави. Наступними були слухання з питань історії батальйону «Нахтігаль», діяльності ОУН на Півдні і Сході України, відносин Українського визвольного руху і Німеччини (ці питання є найбільш заполітизованими). Служба безпеки України оприлюднила розсекречені документи зі свого архіву про грубі порушення законності щодо мирного населення Західної України, які вчиняли учасники агентурно-бойових груп органів держбезпеки УРСР, переодягнені у форму підпільників ОУН і УПА.

У Службі безпеки України за участю науковців і преси проводяться Громадські історичні слухання (2008).

Вийшло друком унікальне видання «Бофони: грошові документи ОУН і УПА» – перше узагальнене дослідження грошей повстанського «бойового фонду». Ці пам'ятки періоду збройної боротьби потрапили в архіви як речові докази у кримінальних справах проти учасників визвольного руху. Книжку підготовлено за матеріалами Галузевого державного архіву СБУ за сприяння Національного банку України. Над створенням бофонів свого часу працювали відомі митці: Ніл Хасевич, Роберт Лісовський (творець емблеми ОУН), Іван Модзалевський, Петро Обаль, Святослав Гординський, Іван Багряний, Яків Гніздовський та десятки аматорів, чиї імена приховано під псевдонімами й цифронімами.

Матеріали ГДА СБУ стосовно художника Ніла Хасевича використано в експозиції виставки про діяльність ОУН і УПА, з якою можна ознайомитися в одному з музеїв Києва. Крім того, Служба безпеки України презентувала пересувну фотовиставку «Українська Повстанська Армія. Історія нескорених» і організувала її демонстрацію в усіх регіонах країни. Виставка є спільним проектом СБУ і Центру досліджень визвольного руху (за сприяння Українського інституту національної пам'яті). В експозиції понад півтисячі фотографій, документи з радянських і німецьких архівних

*На презентації пересувної фотовиставки
«Українська Повстанська Армія. Історія нескорених» (2008).*

джерел, внутрішні документи ОУН і УПА. До відкриття виставки Служба безпеки надрукувала ілюстрований каталог «Українська Повстанська Армія: історія нескорених» (автори – співробітники Центру досліджень визвольного руху).

Під час відкриття виставки від імені колегії СБУ було нагороджено Юрія Шухевича – сина Головного командира УПА, Героя України Романа Шухевича – Почесною відзнакою Служби безпеки України із врученням нагрудного знаку. Медаллю «За мужність і відвагу» відзначено ветеранів УПА Мирослава Симчича і Степана Семенюка. Відгуки про виставку і спогади ветеранів визвольного руху буде надіслано до Українського інституту національної пам'яті для подальшої систематизації. Останніми роками невідомі раніше документи Галузевого державного архіву СБУ опубліковано у двох томах серії «Літопис УПА» і двотомному збірнику про життя й діяльність Головного командира УПА «Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки (1940–1950)». Перший том цього збірника презентовано журналістам і представникам громадськості 30 червня 2007 року – в день 100-річчя Р. Шухевича, а другий – 13 жовтня, напередодні 65-річчя створення УПА.

Архівісти СБУ спільно з видавництвом «Літопис УПА» (Канада) взяли участь у роботі над 8–10-м томами нової серії книг (збірники документів) про Р. Шухевича, діяльність ОУН(б) на Волині, допити керівників ОУН і УПА. Систематизовано фотографії і підготовлено фотовиставку «Роман Шухевич: життя і доля», які експонувалися в адмінбудинку СБУ в Києві. Спільно з Центром українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

У Службі безпеки України проведено змагання з рукопашного бою пам'яті Романа Шухевича. Нагороди юним спортсменам вручив Юрій Шухевич – син Головного командира УПА (2008).

Інститутом історії України НАН України видано книжку «Ліквідація УГКЦ (1939–1946). Документи радянських органів державної безпеки» (у 2-х томах).

Готуються нові збірники розсекречених документів. У них планується відобразити діяльність агентурно-бойових груп НКВД, польсько-український конфлікт під час Другої світової війни, життя і діяльність Степана Бандери. Створюється фотоархів історії УПА, який планується розмістити в мережі Інтернет для ознайомлення широкої громадськості та ідентифікації осіб, зображених на знімках.

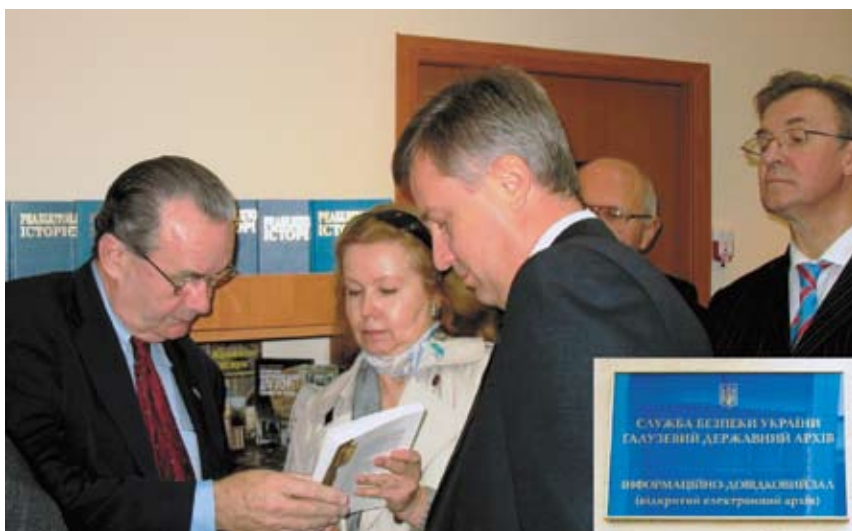
За рішенням Президента України В. Ющенка розсекречено й надано урядам ФРН, Італії, Латвії, Франції та інших країн – членів ЄС списки військовополонених та інтернованих іноземних громадян, які померли у спецтаборах НКВД під час і після Другої світової війни. У СРСР ці матеріали тривалий час були засекречені. У ході міжнародного співробітництва Служби безпеки України у гуманітарній сфері й на підставі договорів, укладених з Об'єднанням «Саксонські меморіали в пам'ять жертв політичного терору» (ФРН) та Генеральним секретаріатом Німецького Червоного Хреста, архівісти СБУ створюють електронну базу даних про радянських військовополонених. До неї вже внесено інформацію стосовно 20 340 осіб. Ця інформація використовується Об'єднанням «Саксонські меморіали» для поповнення єдиної бази даних про радянських військовополонених у контексті зміцнення довіри й порозуміння між нашими народами на шляху до єдиної Європи. Галузевий державний архів СБУ надіслав німецькій стороні матеріали стосовно 3 200 німецьких військовополонених для передачі службі розшуку Німецького Червоного Хреста.

Згідно з домовленостями напрацювання архівістів і виявлені архівні документи використовуються з гуманітарною і науковою метою – при розгляді звернень громадян, установ, організацій, підготовці публікацій про долю військовополонених у роки Другої світової війни.

У червні 2008-го німецьким неурядовим організаціям у Дюссельдорфі передано розсекречені українською спецслужбою документи щодо масового знищення голодом жителів 44 німецьких поселень у Донецькій області під час Голодомору в Україні 1932–1933 років.

Відкриття Інформаційно-довідкового залу (2008).

Нині Служба безпеки України здійснює організаційні заходи й архівно-пошукову роботу з метою збирання інформації про долі радянських військовополонених і репатріантів – «остарбайтерів» (загальна кількість їх з України становила 2,4 млн.). Служба безпеки України вважає, що для одержання неупередженої суспільно-політичної, а не відомчої оцінки матеріалів, документів та подій до цієї роботи слід залучити кваліфікованих фахівців у галузях історії

і права. Спільні робочі групи мають скласти план узгоджених дій на найближчу перспективу, визначити перелік необхідних для пошуку документів, методологію їх вивчення тощо. Усе це доцільно здійснювати на державному рівні з відповідним фінансуванням, оскільки лише силами СБУ цю проблему не розв'язати.

З 2 жовтня 2008 року на виконання Указу Президента України Віктора Ющенка «Про всебічне вивчення та об'єктивне висвітлення діяльності українського визвольного руху та сприяння процесу національного примирення» в СБУ, за підтримки неурядових організацій, благодійних фондів, розпочав роботу Інформаційно-довідковий зал (відкритий електронний архів), покликаний спростити доступ до розсекречених документів. Тепер з електронними варіантами цих матеріалів можна вільно ознайомитися.

Служба безпеки України звернулася до представників відомчих і приватних архівів із пропозицією надати зібрані ними документи для розширення електронної бази Інформаційно-довідкового залу та їх використання відвідувачами. Відкриття електронного архіву СБУ – це нове слово у організації архівної справи з використанням новітніх технологій, що цілком відповідає світовим тенденціям.

Інформаційно-довідковий зал працює на основі спеціально розробленої програмної оболонки, що дає змогу швидко віднаходити потрібні документи за різними категоріями пошуку. Документи систематизовано й об'єднано тематично (Голодомор 1932–1933 років, діяльність ОУН і УПА, репресії на Україні, дисидентський рух тощо). Нині представлено понад 23 гігабайти інформації, це понад 4 000 розсекречених документів, більш як 1 000 фотоматеріалів, понад 100 науково-довідкових видань, створених за участю фахівців СБУ. Зручна пошукова система стане у пригоді науковцям, журналістам, студентам, усім, хто проводить відповідні дослідження і працює з першоджерелами. Оскільки процес розсекречення й переведення документів у електронний вигляд ще триває, передбачається регулярне оновлення бази даних.

Ця шляхетна робота з відновлення історичної пам'яті українського суспільства, зміцнення його національних демократичних цінностей триватиме й наступними роками.

Науково-популярне видання

Біла книга 2008
Служба безпеки України